

SZEKERES KÁROLY:

FRA GEROLAMO UTOLSÓ NAPJAI

„A keresztény életnél jobb és szentebb életet nem lehet találni és elgondolni.“

(Gerolamo Savonarola: De Veritate Fidei in Dominicae Crucis Triumphum.)

Fra Gerolamo magábaroskadtan kuporgott az *Alberghettino* börtön sötét cellájában. A hosszú hónapok gyötrődése megviselte. A kiállott torturától mozdulni sem tudott. A nehéz bilincsek véresre tépték tagjait. Arca beesett, viaszsárga; egy sokat szenvedett lélek fájdalmát tükrözte; jellegzetes, hajlott orrának vonala még inkább kiütkezött. Csak fekete szemének lángolása emlékeztetett a régi Savonarolára.

Április vége. A firenzei tavasz édes illatával ráköszöntött az arnoparti városra. A langyos tavaszi szellők csókjától az élet új lendületet kapott, a szívek új reményekkel teltek meg. A renaissance fényében csillogó, bűnös város önfeledten habzsolta a ma örömeit, a *holnap* gondolja nem érdekelt. Szinte jól esett a firenzei polgároknak, hogy megszabadultak Fra Gerolamótól, a „város lelkiismeretétől“. Legalább nincs már közöttük a sötétben látó, aki minduntalan a lejtőre figyelmeztette őket...

A nép vátesze pedig, akit nemrég még szabadítóként ünnepelt a tömeg, most barátaitól elhagyva készül az örökéletre. A firenzei tavaszról egyetlen vigasztaló fénysugár sem tévedt be börtönébe. Fra Gerolamo már csak egyet érzett: a halál lehellejét.

Jól tudja, hogy nem messze a tizenkettedik óra. Abban a nyugalmas néhány napban, amíg a pápai biztosok meg nem érkeznek, kell számat vetnie önmagával. Különben már késő volna.

A mozgalmas évek után most, a halál küszöbén végre egyedül maradhat Istenével, ki után egy életen keresztül nem szünt meg vágyakozni. Odaáll az Úr tekintete elé és meztelenre vetkőzteti a lelkét. Talán azóta, hogy Szent Domonkos rendjében szent reményekkel telve és nemes eszményektől hevítve belépett, sohasem érezte erősebben az Isten közelségét. S ebben az istenközelségben a multat is már csak az örökkévalóság várományosának szemével nézi...

S most egyszerre elfogja az önvád. Megretten tetteinek vakmerőségétől. Nem tagadja, hogy a hívság és dicsekvés ördögeit is közel engedte magához. S miközben firenzei polgártársainak üdvét viselte szívében, saját lelke üdvösségét elhanyagolta.

A lélek kínjait erősebben érzi most, mint véresre szabdalt testének gyötrelmeit. Nem, így nem léphet az örökkévalóságba. Boldog és megigazult lélekkel akar megpihenni az Isten ölén. Testét elvehetik, de az Isten barátságát nem szabad elveszítenie.

Fény és árnyék, félelem és remény, Istenben való bizodalom és kétségbeesés tusakodnak lelkében. Szomjúhozza a fényt, az igazságot és Isten trónusa előtt irgalomért esedez.

— Ó, Atyám — sir fel megkínzott lelke —, ne tekintsd bűneim súlyát és azok tömegét, hanem ismerd fel bennem a teremtményt!... Nézd, bűnben fogantattam, bűnben fogant az édesanyám... Bizonyos, hogy vétkeztem, de te nagy jóságodban irgalmazz nekem! Fordítsd el tekintetedet bűneimről...

Fra Gerolamo már nem haragszik népére, nem vádol senkit, nem fáj neki rendtársainak és barátainak hűtlensége. Csak egyetlen vágya van: Istennel megbékülni...

*

Már jónéhány napja nem kínozták. Jobbkeze kezd begyógyulni. Megpróbálja, talán írni is tudna? Különös vágyat érez, hogy lelke nagy tisztulását a világ elé tárja. Min is elmélkedjék most nagy elcsétségében, az élet és halál mesgyéjén, ha nem a *Miserere* zsoltáron, az isteni irgalom fenséges himnuszán?

Remegő kézzel szántja a sorokat. S minél inkább sokasodnak a szavak a pergamenten, lelke annál könnyebbé válik. S ha pillanatokig még sötétség is honol körülötte és kétségbeesés emészti, lassankint mégis lehull lelkéről a föld salakja s szívébe behatol az isteni remény melengető fénysugara. Sápadt arca kigyúl. Igen, most már valóban megtalálta Urát, aki végtelen irgalmában nem taszíthatja el magától.

— Uram irgalmazz — könyörgi a földi béklyóktól búcsúzó barát —, de ne a te *kis irgalmad* szerint, amely csak a testi szenvedésekben segít, hanem *nagy irgalmad* szerint, amely az embert a kegyelem által a földről felemeli... Ne taszíts el engem tekintetedtől, amely előtt éjjel-nappal sóhajtozom és zokogok! Édes Jézusom, ne engedd, hogy megszégyenüljek, mert Te vagy egyedüli reményem, most már csak Te maradtál nekem testvéreim és fiaim elhagytak...

Fra Gerolamo soha ilyen világosan nem látta az élet célját és értelmét. Ó, ha most Isten nagy irgalmában kiszabadítaná az Alberghettino sötét börtönéből! Milyen harcos lélekkel tudná hirdetni a Megváltó igazságát. Távoltartana magától minden hívságot és csak a mennyei Atya dicsőségét keresné. Lázasan zakatoló agyában tervek fogannak...

Lelkét folyton csak az Egyház rettentő nyomorúsága háborgatja. Kínszenvedésében a legnagyobb kínt az okozza neki. Tudja, hogy Isten sujtó kezét nem lehet kikerülni, ha az Egyház nem telítődik új szellemmel. Más vizekre kell terelni az Egyház hajóját, amelynek kormányánál a méltatlan VI. Sándor ül. Fra Gerolamo úgy érzi, mintha erre a gondolatra visszatérne testébe a régi erő s vére felpezsdülne. Igen, az Egyháznak meg kell újulnia tagjaiban, a megújulás pedig csak az ő műve lehet.

— Leghőbb vágyam — fordul esdő szóval az Úrhoz —, hogy az összes emberek megtérjenek, mert a jók művei nagy vigasztalásomra

szolgálnak. Ezért arra kérlek, fordítsd tekintetedet Egyházadra és nézd, mennyivel többen vannak a hitetlenek, mint a keresztyének s hogyan teszi mindenki bendőjét Istenévé. Ó, küldd el szellemedet és a föld arca megújul... A pokol megtelik és az Egyház tűnőben van. Kelj fel, Uram! Miért alszol? Áldozataink, úgy-e nem kellene Néked, mert pusztá szertartások és nem az igazságosság áldozatai? Hol van már az apostolok híre, a vértanuk kitartása, a szerzetesek egyszerűsége?...

Fra Gerolamo szívébe visszatér a régi lelkesedés. Tűzbe akarja borítani a világot: az isteni szeretet tűzébe.

— A bűnösöknek meg akarom mutatni az utat és az istentelenek Hozzád térnek. Ó, nem abban az állapotban, amelyben most találtam, nem mint gyalázatos bűnös akarom a bűnösöket tanítani, hanem akkor, mikor már üdvöd örömét visszaadtad s fejedelmi szellemeddel megerősítettél; igen, csak akkor akarom a bűnösöknek az utat mutatni... de nem egy Plato és Aristóteles útjait, nem kiélezett következtetéseket, dagályos beszédeket, nem a hívság útjait, amelyek a halálhoz vezetnek, hanem a Te útjaidat és parancsaidat, amelyek az életet hozzák...

De a lángolás percei után, amikor ismét nyugodtan mérte le sorsát az élet mérlegén, megszólal benne egy intő hang: Nem, Fra Gerolamo, ne kovácsolj terveket. Ezeket e bűnös sártekén már úgysem válthatod valóra. Jobban teszed, ha az öröklétre készülsz, amelynek szépsége már földi rabságodban is néha megcsillant előtted. Az Úr parancsa, hogy tiszta lélekkel járulj színe elé...

A barát keze lehanyatlott. Térdre roskadt cellájában. Tekintete mintha áttört volna a pókhálós börtönmenyezeten. Talán már látta is az Isten fényes arcát...

Fra Gerolamo tudta, hogy ami most végbemegy benne, már az örökkévalóság kezdete. Neki már e föld számára sok mondanivalója nem lehet.

De a remény, amelyet hosszú bolyongás után megtalált, nem hagyta el. *In te Domine speravi* — dalolta lelke a zsolnárossal s megnyugodott földi sorsában...

— Ó Istenem, gondolta a barát, ha most másoknak is adhatnék ebből az *isteni reményből* egy kicsinyke fénysugarat, ha a hályogot leléphetném az emberi szemekről s az Isten igéjével a népek ezreit kiragadhatnám a kétségbeesésből!...

Megvillant agyában a gondolat, talán mégis van valaki a közelében, akin segíthetne s akivel lelke kincseit közölhetné. Eszébe jut Pietro, az öreg börtönőr, aki kezdetben gyalázatosan bánt vele. Zordon, durva ember, akit nem hat meg a szenvedés. Fra Gerolamo most úgy érzi, hogy tűnő élete legszebb ajándéka volna, ha rést üthetne az öreg paraszt eltokosodott lelkén: egy kicsiny rést, csak akkorát, amelyen behatolhatna az isteni irgalom fénysugara. Megkísérli talán mégis csak lehet segíteni rajta. Hiszen addig, amíg az Isten ítélőszéke elé nem került valaki, még mindig ránthathat egyet élete gyeplőjén.

— Atyám — kérdi az öreg börtönőr — hiszi, hogy én is megmenekülhetek, hogy Isten nekem is megbocsát? Hiszen én, mióta csak eszemet tudom, gonosz, igen gonosz ember voltam. Igaz, hogy fiatal korom óta csak bünt láttam, kínzást és emberék gyötrelmét. Olyan érzéketlenné váltam, mint egy darab fa. Csak néha éjszakánként, amikor a megkínzottak árnyai visszajártak, riadtam fel s akkor úgy éreztem, hogy mégis csak hiányzik valami a lelkemnek. De aztán senki sem nyujtotta a kezét és maradt minden a régiiben. De atyám, ha már ideköt sorsom ehhez a börtönhöz, legalább ezt a belső börtönt, a lelkem börtönét nyitná fel...

Fra Gerolamo szeretettel tekintett az öregre. Talán sohasem tapasztalta oly kézzelfoghatóan a kegyelem csodáját. S már írta is neki egy régi könyv fedelére a „jó keresztény élet szabályait“.

*

Gerolamo éppen a 30. zsoltáron elmélkedett s az Isten öröme töltötte be lelkét, amikor a biztosok megjelentek. A tollat, amely hűséges barátja volt az istenkereső napokban, erőszakkal kiragadták kezéből s a kínzások, gyötrelmek újra elkezdődtek. De most már több volt az ereje elviselésükhöz. Az Úr közelségében megtanult vakon bízni és remélni. Nem törődött a koholt vádakkal, amelyekkel a biztosok illeték. Kínzással akarták kényszeríteni, hogy a hamis vádat maga is aláírással.

Ez nem sikerült és Fra Gerolamonak mégis meg kellett halnia. El kellett némulnia a hangnak, amely az Egyház akkori képviselőit romlottsággal vádolta. Túlnagy veszélyt láttak abban, ha a barátot életben hagyják. A biztosok egyhangúan halált kiáltottak reá. Egyedül *Agnolo Pandolfiniben* mozdult meg a lelkiismeret. Ő szerette volna a fenkölt szellemet megmenteni.

— Ez az ember — mondotta — nemesak a hitet állíthatná helyre, hanem a tudományoknak is nagy szolgálatot tehetne, olyan kitűnő ismeretekkel rendelkezik. Ezért azt ajánlom néktek, tartsátok fogva, ameddig akarjátok, de hagyjátok meg életét. Adjatok neki könyveket és írószereket, hogy a világ *szellemének* gyümölcsét el ne veszítse...

Szavai mintha ércfalba ütköztek volna. A barátoknak meg kellett halnia. Ha nem hal meg, — úgy mondták a biztosok — a várost ismét lángba boríthatná szavával. Halott ellenség azonban nem harcol többé...

S ezen a tárgyaláson peesételődött meg Fra Gerolamo két hűséges társának, Fra Domeniconak és Fra Silvestronak sorsa is. Nekik is követniök kellett mesterüket a halálba.

Elkövetkezett az utolsó éjszaka. A Signoria nagy „kegyként“ megengedte, hogy Niccolini egész éjjel Fra Gerolamo mellett virraszt-hasson. Ő annak a firenzei fraternitásnak volt a tagja, amely élet-hivatásául a halálraítéltek vigasztalását választotta. Ő vitte keresztül a Signorinánál, hogy a három barát az éjszaka csendjében elbúcsúzhassék egymástól.

Fra Gerolamo nagy nyugalma és bátorsága erőt öntött társaiba is. Jóságos atya módjára még most is tanácsokat osztogatott testvéreinek; buzdította, bátorította őket. Lelkükre kötötte, hogyan kell Isten méltó gyermekeinek viselkedniök.

— Tudom — fordult először Fra Domenicohoz —, hogy te azt kívánod, égessenek el élve. Ez nem helyes, mert nem téged illet meg a halál nemének megválasztása. Vajjon tudjuk-e előre, hogyan fogadjuk majd a halált, amelyre ítéltettünk? Ez nem tőlünk függ, hanem a kegyelemtől, amelyben Isten részesít bennünket.

S hangja még határozottabban csengett, amikor Fra Silvestrot intette:

— Rólad azt hallom, ártatlanságodat akarod a nép előtt bizonygatni. Megparancsolom, állj el ettől a gondolattól és inkább kövesd Urunknak, Jézus Krisztusnak példáját, aki még a kereszten sem szólt ártatlanságáról.

A két barát nem ellenkezett. Letérdeltek előtte s áldása után megnyugodva tértek vissza celláikba.

Fra Gerolamo az utolsó napok gyötrelmeitől és virrasztásától nagyon elgyengült. Megkérte Niccolinét, hogy utolsó éjszakáján térdére hajthassa fejét. Niccolininek így alkalma volt a szunnyaadó barát arcát közelről megfigyelni. Csodálattal tapasztalta a halálba készülő nyugalmát, egyenletes lélekzetvételét s valósággal megdöbbent, amikor az élettől búcsúzó testvérnek álmában mosoly ült ki arcára.

Egy halálba menő, aki mosolyog álmában. Így csak nyugodt lelkiismeretű, szent emberek tudnak álmodni...

Ébredésekor szeretettel fordult Niccolinihez:

— Köszönöm neked testvérem a nyugalmat, amelyben részesítettél...

Szeme elrévedezett. Gondolkozott, megmondja-e, ami a szívét nyomja. A gyenge erőt vett magán, kiegyenesedett és sovány, csontos jobbájával a távolba mutatott:

— Rettentő vész közeledtét érzem. Nagy megpróbáltatás éri e várost. Ne félj, nem most... Akkor egy *Kelemen* nevű pápa fog uralkodni...

Fra Gerolamo ezt 1498 május 22. rettenetes éjszakáján mondta. S 1527-ben VII. Kelemen uralkodása idején, amikor a császári seregek a várost megtámadták, valóban elkövetkeztek Firenze gyásznapjai.

*

Május 23. *Krisztus mennybemenetelének napja* ráköszöntött a halál jegyeseire. Milyen boldogító tudat ez Fra Gerolamonak, hogy az Urral egy napon költözik fáradt, de megigazult lelke az örökkévalóságba. Pillanatokra elvonul előtte a zajos mult, a hosszú küzdelmek, a harcok prédikációk, a hívek és barátok, a kegyetlen megaláztatások. Most már nem bántja semmi. Egyetlen vágya, hogy az Úr szent Testét magához ölelhesse.

A Signoria megengedte a halálra készülőknek, hogy a Signoria-épület kápolnájában útravalóul magukhoz vehessék a legboldogítóbb ételt, amely e földi világban emberi testnek osztályrészül jutott.

Fra Gerolamo maga áldoztatja meg társait és reszkető kézzel emeli magasba az idők végezetéig megisméltendő Áldozatot:

— Uram — mondotta s hangja ismét érelesen csengett — Uram, tudom, hogy Te az igaz Isten vagy, a világ és az emberi természet alkotója. Uram, tudom, hogy Te a tökéletes, a láthatatlan és felbont-hatatlan Szentháromság vagy, aki három személyben nyilatkozik meg: az Atyában, a Fiúban és a Szentlélekben. Tudom, hogy Te az örök Ige vagy, aki Mária ölén jöttél e földre s keresztre feszítettéél éret-tünk, bűnösökért. Kérlek, ó Vigasztalóm, hogy drága véred ne folyt légyen hiába érettem, hanem összes bűneim bocsánatára szolgáljon. Ezeknek bocsánatát esdem én, mióta elnyertem a szent keresztséget egészen a mai napig, amikor megvallom előtted Uram bűnömet. Épp-úgy bocsánatot kérek Tőled azért, amivel ezt a várost és lakóit netán megbotránkoztattam és akaratlanul tévedtem . . .

A döbbenet ránehezedett a körülállókra. Nem mertek egymásra tekinteni. Érezték, hogy ilyen öntudatos hitvallásra csak igaz ember képes.

Alig ért véget a szentmise, amikor a hóhérlegények megjelentek érettek. A három barát bátor lélekkel lépett ki a *Piazza della Signoria*-ra. A hatalmas tér feketéllett a tömegtől. Mindhárman nyugodtan tekintettek a tér közepén levő karóra, amelyre egy kereszterenda is fel volt erősítve. A karó végét ugyan lefaragták, hogy ne legyen keresztfarmája, de a tömeg figyelmét nem lehetett elterelni. Sokan megdöbbenve kiáltottak fel a keresztlátásakor. Érezték, hogy itt igazak feszítetnek keresztre a Megfeszítéért.

S az Úr sorsában osztoztak ők abban is, hogy ruháiktól megfosztották őket. S milyen fájdalmas csalódás: rendtársaik tépték le róluk a Krisztus-szolgák ruháját. Fra Gerolamo még egyszer kezébe veszi a drága öltözetet és zokogva kiált fel:

— Szent ruha, milyen forrón vágyakoztam utánad! Isten ajándékozott meg veled s én szeplőtelenül megőriztelek. Most sem én hagylak el, hanem elragadnak tőlem! . . .

Vasona püspöke hajtja végre a szörnyüségese degradációt.

— Elválasztlak téged a küzdő és győzelmes Egyháztól — hangzik a borzalmas szózat.

— Csak a küzdő Egyháztól — javítja ki a megaláztatásában is öntudatos Fra Gerolamo —, de nem a győzelmestől! Ez nem áll hatalmadban!

Lele most nagyon erős. Isten felkentjének érzi magát. Tudja, hogy ami most itt folyik, borzalmas színjáték, amelynek utolsó jele-nete három emberi test kínhalála. De Krisztussal egyesült lelkét már nem rendítheti meg semmi. A legfelségesebb Úr drága kegyelmének részese ő . . .

Domenico és Silvestro az Úr bátor katonáiként hálnak meg. S most

Gerolamon a sor. A nehéz pereekben lelke a Golgotán jár s ez végtelen nyugalmat ad neki.

Egy istenfélő férfi a vesztőhelyhez furakodik és néhány vigasztaló szót szól a halálba indulóhoz.

— Az utolsó órában — mondja a barát halkán — csak Isten vigasztalhatja az embert.

Zokogó öreg pap megkérdi tőle, szívesen hal-e vértanúhalált.

— Ó, hiszen az Úr annyit szenvedett érettem — hangzik a felelet: az utolsó szavak, amelyek Savonarola ajkáról elröppentek.

A gunyolódó hangok, amelyek itt-ott hallatszottak, elnémulnak. Az emberek némán magukba roskadnak. A tömeg nem kiált irgalomért, mint az ilyenkor szokásos volt. Érzi, hogy ilyen bátran csak Isten választott gyermekei mennek a halálba...

A máglya, amelyet a három test alatt gyújtottak, hatalmas lánggal égni kezd. A lángot egy szélroham pillanatokra elfújja. A tömeg némán szembenéz a három élettelen testtel. Fra Gerolamo esontos karja mintha felemelkedett és vádlón feléjük mutatott volna...

Sokaknak bizonyosan eszébe jutott Fra Gerolamo döbbenetes nagypénteki prédikációja, amikor ez a kéz épp ilyen vádlón emelkedett fel s mutatott rá a jövő veszedelmekre.

Nem kellett sokáig várniok. Az elkövetkező időkben Itália testét véresre marcangolták az idegenek...

HOLLÓS LAJOS:

ITTHON

Járok, futok, mint kinek dolga van,
száz fontos ügye, elodázhatatlan
bokros gondjai. Ó, boldog:alan
mozgékonyosság! Mákony, mely hatalmadban
tartsz mindhalálig, éhség, szomj, erő,
becsvágy és félelem, fontoskodások.
Hol már a böles, a mindent ismerő
sztoikus? Illanó fogadkozások...

A csengő város mint napfény a föld
holt, fagyott burkát, úgy olvasztja lággyá
a megriasztott lélek géمبرült
idomait; a néma már világgá
sikoltaná, mi tegnap oly kicsiny,
oly távoli volt, szóra érdemellen
gyermekjáték, vagy inkább léha esiny,
kialvó fény a ködlő képzeletben.